

1. Біленчук П.Д. Тактичні прийоми, тактичні комбінації та тактичні операції в розслідуванні злочинів : навч. посібник / П.Д. Біленчук, В.І. Перкін. – К., 1996.
2. Криміналістика: тактика, організація и методика расследования преступлений : учебник / под ред. Резвана А.П., Субботиной М.В., Харченко Ю.В. – Волгоград, 2000.
3. Агафонов В.В. Криміналістика : посіб. для здачі екзамена / В.В. Агафонов, А.Г. Филиппов. – 5-е изд., испр. – М., 2006.
4. Криміналістика : в 2-х т. / под ред. проф. Р.С. Белкина, В.П. Лаврова, И.М. Лузина. – М., 1988. – Т. 2.
5. Криміналістика социалистических стран / под ред. В.Я. Колдина. – М., 1986.
6. Салтєвський М.В. Криміналістика (у сучасному викладі) : підруч. – К., 2005.
7. Криміналістика : мультимедійний підручник / В.І. Перкін, П.Д. Біленчук, В.К. Вельський, В.Б. Школьніч, Ю.Б. Комаринська. – К., 2008.
8. Шульга Л.В. Криміналістика : учеб. пособие / Л.В. Шульга. – М., 2003.
9. Скригонюк М.І. Криміналістика : підруч. / М.І. Скригонюк. – К., 2005.

Шульга Михайло Васильович,
доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри земельного та аграрного права
Національного університету «Юридична академія
України ім. Ярослава Мудрого

ДО ПИТАННЯ ПРО ВИЗНАЧЕННЯ РОЗМІРУ ШКОДИ, ЗАПОДІЯНОЇ ЗЕМЕЛЬНИМИ ПРАВОНУРУШЕННЯМИ

Системний аналіз чинного земельного законодавства свідчить, що за окремі порушення законодавства про охорону земель визначено спеціальний порядок обчислення розміру шкоди чи збитків. При цьому в одних випадках йдеться про відшкодування шкоди, в інших – відшкодування збитків. Так, при самовільному зайнятті земельних ділянок, використання їх не за цільовим призначенням, знятті ґрунтового покриву (родючого шару ґрунту) без спеціального дозволу, забрудненні земель хімічними речовинами, їх засміченні промисловими, побутовими та іншими відходами встановлено відповідний порядок нарахування заподіяної шкоди. Визначення ж розміру збитків передбачено при скоєнні порушень, пов'язаних з погіршенням якості земель, ґрунтового покриву та інших корисних властивостей земельних ділянок або приведення їх у непридатний для використання стан, а також за непроведення робіт з рекультивації порушених земель.

Разом з тим за окремі порушення законодавства про охорону земель, які безпосередньо негативно впливають на стан земельної ділянки, порядок визначення розміру збитків чи шкоди взагалі не передбачено. Серед таких земельних правопорушень слід назвати: розміщення, проектування, будівництво, введення в дію об'єктів, що негативно впливають на стан земель; порушення строків повернення тимчасово займаних земель або невиконання обов'язків щодо приведення їх у стан, придатний для використання за призначенням; знищення або пошкодження протиерозійних і гідротехнічних

споруд, захисних насаджень; відхилення від затверджених в установленому порядку проектів землеустрою і використання земельних ділянок сільськогосподарського призначення для ведення товарного сільськогосподарського виробництва без затверджених у випадках, визначених законом, проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь; безгосподарське використання земель, якщо це спричинило знищення або втрату їх родючості, виведення земель із сільськогосподарського обороту, змивання гумусного шару, порушення структури ґрунту. Відсутність спеціальних приписів щодо визначення розміру шкоди, заподіяної названими порушеннями земельного законодавства, обумовлює необхідність застосування загальних положень чинного цивільного законодавства. Це ускладнює вирішення питання щодо визначення розміру такої шкоди у правозастосовній практиці.

В земельнопорядкній літературі висловлено пропозицію щодо систематизації і вдосконалення методології визначення розмірів збитків і заподіяної шкоди як економічних складових. На думку автора, правильно було б відрізнити поняття «шкода» і «збитки» за такими ознаками: шкода – це розмір компенсації за зменшення (погіршення) якісних властивостей земельної ділянки, заподіяних порушенням земельного законодавства, а збитки – понесені втрати у вигляді недоотриманої вигоди, спричиненої обмеженням прав землевласника і землекористувача щодо земельної ділянки у результаті порушень. Вважаємо, що особливістю такої систематизації виступає те, що спричинені порушенням земельного законодавства збитки сплачуються безпосередньо землевласнику або землекористувачу, а заподіяна шкода – державі. Принциповою позицією при цьому має стати цільове використання коштів від заподіяної шкоди земельним ресурсам – виключно на заходи з охорони земель, в тому числі і на земельній ділянці, якій завдано шкоди [1, с. 36-37].

Наведений підхід до цих цивільно-правових категорій навряд чи є прийнятним. Цивільно-правова доктрина зазвичай вважає збитки грошовим виразом шкоди. На відміну від збитків остання може мати характер матеріальної або моральної. Коли йдеться про відшкодування моральної шкоди, то законодавець вживає термін «компенсація».

Уявляється, що при визначенні розміру шкоди, заподіяної земельним ресурсам, у всіх випадках мають враховуватися особливості, притаманні землі як специфічному об'єкту. В даному випадку йдеться, перш за все, про землю як об'єкт природи, елемент довкілля. Окрім того, при визначенні розміру шкоди повинні братися до уваги й інші чинники, які характеризують цей об'єкт. Відомо, що земля може виступати об'єктом господарювання або виконувати ряд інших функцій. Саме такий підхід до визначення розміру шкоди, заподіяної порушенням земельного законодавства, дозволить врахувати характер об'єкта та всі інші фактичні обставини.

Бредіхін О.О. Економіко-правові засади обрахунку заподіяної шкоди в результаті порушень законодавства про охорону земель / О.О. Бредіхін // *Земельне право України: теорія і практика.* – 2012. – № 7. – С. 28-39.